

Καί μία τελευταία ερώτηση:
κ. Κονδύλη, εἶσθε ἀριστερός ἢ δεξιός;

(ἀπό το «**ΤΟ ΑΟΡΑΤΟ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ**»)

Ὅταν ἀνατέμνω τίς ἰδεολογικές ψευδαισθήσεις τῶν «δεξιῶν», πλεῖστοι ὅσοι μέ θεωροῦν «ἀριστερό»· ὅταν ὑποβάλλω σέ βάσανο τίς ἀντίστοιχες ἀνταπάτες τῶν «ἀριστερῶν», πλεῖστοι ὅσοι μέ χαρακτηρίζουν «δεξιό». Ἡ δική μου τοποθέτηση παραμένει, βέβαια, ἀμετάβλητη καί στίς δύο περιπτώσεις. Γιατί καί στίς δύο χρησιμοποιοῦ τά ἴδια ἀναλυτικά ἐργαλεῖα, καί στίς δύο πρόθεσή μου δέν εἶναι νά προσφέρω πολεμικά ἐπιχειρήματα στή μία πλευρά ἐναντίον τῆς ἄλλης, ἀλλά νά δῶ τά πράγματα σέ μιάν εὐρύτερη καί ὑπέριστη προοπτική — καί μία τέτοια προοπτική εἶναι, ὡς γνωστόν, ἀχρηστη σέ ὅσους μάχονται γιά τήν παράταξή τους, μαχόμενοι ταυτόχρονα (ἰδιοτελῶς ἢ ἀνιδιοτελῶς, αὐτό δέν ἐνδιαφέρει ἐδῶ) γιά τόν ἑαυτό τους, ἤτοι γιά τήν ταυτότητα πού τούς ἐπιτρέπει νά προσανατολίζονται καί νά ἐπιβιώνουν κοινωνικά. Ἀκριβῶς ἡ συνύφανση τῆς πολιτικῆς ἰδεολογίας μέ τίς ἐκάστοτε ἀνάγκες τῆς προσωπικῆς ταυτότητας προσδίδει στίς διαμάχες μεταξύ φορέων τῶν διαφόρων ἰδεολογιῶν ὀξύτητα ἀσυμβίβαστη μέ μιάν διαφορισμένη θεώρηση τοῦ ἄλλου· γιατί στόν βαθμό ὅπου ἔχει κάποιο δίκιο ὁ ἕνας, παύει νά ἔχει κάποιο δίκιο ὁ ἄλλος, ἤτοι μειώνεται τό δικαίωμα ὑπάρξεώς του ὡς φορέα αὐτῆς τῆς ἰδεολογίας. Ἔτσι, ἡ ψυχική οἰκονομία ἐπιβάλλει τίς γρήγορες κατατάξεις καί τίς συνοπτικές κρίσεις, ἔστω καί ἂν στόν ἄλλον ἀποδίδονται τά ζοφερότερα κίνητρα καί οἱ ἐλεεινότερες προθέσεις.

Μιά ἀπό τίς κρίσιμες ἀνακάλυψεις στήν πνευματική μου ζωή, τήν ὁποία ἔκαμα — εὐτυχῶς ὄχι πολύ ἀργά — ὅταν ἀκόμα αἰσθανόμουν καί ὁ ἴδιος στρατευμένος, εἶναι ὅτι ὁ ἀπέναντί σου, ἐκεῖνον πού ἐσύ θεωρεῖς ἀντίπαλο ἢ ἐχθρό σου, ἐκεῖνος πού ἴσως εἶναι διώκτης σου, μπορεῖ νά ἔχει ἐξ ἴσου καθαρή συνείδηση καί ἐξ ἴσου ἀγνά κίνητρα ὅσο καί ἐσύ, νά διαπνέεται ἀπό τήν ἴδια ἀκλόνητη πεποίθηση γιά τό δίκαιό του. Τά πράγματα δέν εἶναι ἔτσι ὅπως παρουσιάζονται στά διδακτικά-προπαγανδιστικά ἔργα τοῦ Brecht, πού ἄσκησαν τόση γοητεία ἀκριβῶς ἐπειδή ξεχωρίζουν μέ τό μαχαίρι τό ἄσπρο ἀπό τό μαῦρο. Ἐδῶ ὁ ἐχθρός, δηλαδή ὁ «κακός», ὄχι μόνον εἶναι ἐξ ἀντικειμένου κακός, ἀλλά καί τό ξέρει ἐπί πλέον ὁ ἴδιος, καί μάλιστα τό ἀπολαμβάνει· ἐννοεῖται, ἀπέναντι σ' ἕνα τέτοιο ὑποκείμενο εἶναι περιττό νά ἔχουμε οἰουσδήποτε διανοητικούς ἢ ψυχικούς ἐνδοιασμούς. Μπορῶ νά πῶ, ὄχι δίχως κάποιαν ὑπερηφάνεια, ὅτι ἀφ' ὅτου κατανόησα ἴσαμε τίς ἔσχατες συνέπειές τῆς τῆ διάκριση ἀνάμεσα σέ ἠθικό ποῖον καί σέ πολιτικοἰδεολογικές προτιμήσεις, ποτέ δέν ἀντιπάθησα κάποιον ἐπειδή διαφωνοῦσε μαζί μου σέ πολιτικά ζητήματα οὔτε καί συμπάθησα κάποιον ἄλλον μόνον καί μόνον ἐπειδή ἔτυχε νά συμφωνεῖ. Προσωπικά δυσβάστακτη μοῦ εἶναι μόνον ἡ ἔλλειψη χιούμορ — καί χιούμορ δέν σημαίνει τήν ἰκανότητα νά γελάς εἰς βάρος τῶν ἄλλων, ἀλλά τήν ἰκανότητα νά γελάς μαζί μέ τούς ἄλλους εἰς

βάρος τοῦ ἑαυτοῦ σου, τήν ἰκανότητα νά σχετικεύεις τόν ἑαυτό σου. Ὡστόσο, ἀκόμα καί ἡ παντελής ἔλλειψη χιούμορ φαίνεται κατανοητή καί συγχωρητέα, ἂν σκεφθοῦμε πόσο βαθειά εἶναι ἡ ἀνάγκη νά ἔχει κανείς μιά ταυτότητα καί πόσο ἀτεγκτη εἶναι ἡ λογική της περιφρούρησής της. Ὑπό τίς συνθήκες αὐτές, ἡ ἰδεολογική πλάνη συνιστᾷ τή φυσική κατάσταση, καί εἶναι δευτερεῦον, συχνά τυχαῖο μάλιστα, ἂν ἡ πλάνη θά ἔχει «δεξιά» ἢ «ἀριστερά» πρόσημα. Ὅλοι ἔχουν ἴσα δικαιώματα στήν ψευδαίσθηση, ἀφοῦ δέν ἔχουν ὅλοι τήν ἴδια ἰκανότητα ἢ τό ἴδιο θάρρος γιά γνώση. Μερικές φορές στενοχωροῦμαι ἐκ τῶν ὑστέρων γιατί σέ κάποια συζήτηση ἐπέμεινα στήν ὑπεράσπιση «δυσάρεστων» διαγνώσεων ἢ ἀπόψεων περισσότερο ἀπ' ὅ,τι τό ἐπέτρεπε ἡ ψυχική ἀντοχή ἢ ἡ ἀντιληπτικότητα τοῦ συνομιλητῆ μου. Θά ἦταν ἀσφαλῶς πολύ δύσκολο νά τοῦ ἐξηγήσω ὅτι στήν ἐπιμονή αὐτή δέν μέ ὀδηγεῖ ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη κι ἡ διάθεση νά τόν «ἀλλάξω», ἀλλά μάλλον ἡ ἀπρόσωπη ἀγάπη μου γιά τή συνοχή καί τήν πληρότητα μιᾶς ἐπιχειρηματολογίας. Ὅπως καί νά 'χει, οἱ πλεῖστοι ἄνθρωποι θεωροῦν περὶ τοῦ ἀφύσικο νά πρεσβεύουν οἱ ἄλλοι ἀντίθετες ἀντιλήψεις. Ἀπεναντίας, ἐγώ ἐκπλήσσομαι ἂν κάποιος συμφωνεῖ μαζί μου.

Δέν ἐμερολήπησα, πιστεύω, κατά τήν ἀνάλυση «δεξιῶν» καί «ἀριστερῶν» ἰδεολογικῶν πλανῶν. Δέν περιορίσθηκα στήν ἀνατομία τῆς κομμουνιστικῆς ἐσχατολογίας, ἀλλά προχώρησα σέ μιάν ἐπιστάμενη ἐξέταση τῶν ἰδεολογημάτων τοῦ κλασσικοῦ καί τοῦ νεώτερου συντηρητισμοῦ (στή μονογραφία μου *Συντηρητισμός*), ἐνῶ στίς πολιτικοστρατηγικές ἀναλύσεις μου μετά τόν τερατισμό τοῦ Ψυχροῦ Πολέμου κεντρική θέση ἐπέχει ἡ κριτική τοῦ οἰκονομιστικοῦ καί οἰκουμενιστικοῦ «νεοφιλελευθερισμοῦ». Γενικότερα, διατύπωσα αἰτιολογημένα τήν πεποίθηση ὅτι ἡ τριχοτόμηση τοῦ πολιτικοῦ φάσματος σέ «συντηρητισμό», «φιλελευθερισμό» καί «κοινωνική δημοκρατία (σοσιαλισμός)» ἀπετέλεσε εἰδοποιό συμπαρακολούθημα τῶν εὐρωπαϊκῶν Νέων Χρόνων καί χάνει τή σημασία της στόν βαθμό ὅπου οἱ τελευταῖοι διαλύονται μέσα στήν μαζικοδημοκρατική πλανητική ἐποχή. Γιατί τό πρόβλημα τῆς κατανομῆς δέν τίθεται πλέον μεταξύ συγκροτημένων κοινωνικῶν τάξεων στό πλαίσιο χωριστῶν ἐθνῶν καί ἄφθονων ἀκόμα φυσικῶν πόρων, ἀλλά τίθεται μετά τήν ἀπορρόφηση τῶν κλασσικῶν κοινωνικῶν τάξεων ἀπό τή μαζικοδημοκρατική χοάνη καί στό πλαίσιο ἑνός πλανήτη, ὅπου ἡ δημογραφική καί ἡ οἰκολογική ἐπιβάρυνση καθίσταται βαθμιαία ἀφόρητη. Τά γυμνά βιολογικά μεγέθη ὑποκαθιστοῦν σιγά-σιγά τά παραδοσιακά πολιτικά, μέ τήν ἐκάστοτε ἰδεολογική συσκευασία τους. Καμμιά «δεξιά» καί καμμιά «ἀριστερή» σοφία δέν θά βοηθήσει ἂν ὀχτώ ἢ δέκα δισεκατομμύρια ἄνθρωποι ἐπιδιώκουν μανιωδῶς νά καταναλώσουν τόσες πρῶτες ὑλές, τόση ἐνέργεια καί τόσα ἀγαθά ὅσα οἱ Βοραιοαμερικανοί καί οἱ Εὐρωπαῖοι. Ἡ πολιτική γίνεται βιολογική καθῶς μετατρέπεται ἀπλῶς σέ κατανομή ἀγαθῶν (ἀγαθῶν ἐπίσης οἰκολογικῶν) πάνω σ' ἕναν στενότατο πλέον πλανήτη. Ὅπως βλέπουμε, ἡ ἀναγκαστική ἀποκοπή ἀπό τίς πολιτικές ἰδεολογίες τῶν εὐρωπαϊκῶν Νέων Χρόνων δέν θά σημάνει τό τέλος τῶν ἀγῶνων μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, παρὰ θά σημάνει ἀπλῶς ἀγῶνες χωρίς τέτοιες ἰδεολογίες — στή χειρότερη πε-

ρίπτωση θά σηµάνει ἐπιστροφή στίς γυµνές ύπαρξιακές ἀντιπραθέσεις πού δέν χρειάζονται κᾶν ἰδεολογικούς ἐξωραϊσμούς καί ἰδεολογικά περιτυλίγµατα. Ἡ ὑποκατάσταση τῶν γνωστῶν µᾶς πολιτικῶν ἰδεολογιῶν μέ τά βιολογικά κριτήρια καί µεγέθη δέν θά συνιστοῦσε, στή χειρότερη αὐτή περίπτωση, µιάν εὐπρόσδεκτη ἀπελευθέρωση τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας ἀπό τό περιττό φορτίο ἀρχέγονων ψευδαισθήσεων, ἀλλά τό ἀντίθετο: θά σηµατοδοτοῦσε µιά κατάσταση τόσο βεβαρηµένη, ὥστε νά µή µπορεῖ νά σηκώσει ἐπιπρόσθετα οὔτε κᾶν τό µικρό βάρος µιάς ἰδεολογικῆς σαπουνόφουσкас.